

YU ISSN 0350-185x

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

XXXVIII

Уређивачки одбор:

*др Даринка Горџан-Премк, др Ирена Грицакај, др Милка Ивић, др Павле Ивић,
др Радослав Кайичић, Блаже Конески, др Тине Логар, др Александар Младеновић,
др Асим Пецо, др Миџар Пешикан, др Живојин Сјанојчић, др Драго Ђујић*

Главни уредник
МИЛКА ИВИЋ

БЕОГРАД
1982

РЕЧНИК УЗ СРПСКЕ ПРЕПИСЕ ЛЕСТВИЦЕ

ПРИЛОГ ПОЗНАВАЊУ СРПСКЕ СРЕДЊОВЕКОВНЕ ЛЕКСИКОГРАФИЈЕ

У великој и богатој рукописној традицији јужнословенске и руске *Лествице* Јована Лествичника издваја се приличан број преписа са краћим речником на крају дела. Иако су кратки речници уз словенску *Лествицу* одавно привукли пажњу руске филолошке науке, прва их је целовито проучила Људмила Степановна Ковтун у оквиру своје монографије о руској лексикографији средњовековног доба.¹ Према испитивањима Љ. С. Ковтун у XIII—XIV веку настају најстарија дела руске лексикографије: Словари ономастиконе, словари симболики (приточници), словари славјано-рускије и словари-разговорници. На основу богате рукописне традиције Љ. С. Ковтун је успоставила две редакције речника уз *Лествицу*. Прва, која није настала после XIV века, јавља се са насловима „Пословки лѣствичныѣ” или „Протлькѣ лествици о рѣчехъ покръвенихъ”.² Речници прве редакције имали су практични значај и служили су за стварно тумачење појединих речи. Од XV века, са променама у рукописној традицији саме *Лествице*, прва редакција у Русији доживљава знатне промене, те настаје друга редакција. Иако се обе редакције у највећем броју одредница слажу (45), друга редакција је пространија (60), са нешто различитијим распоредом материјала и значењем речи. Наслов друге редакције сведочи о потоњој судбини речника у Русији: „Тлькованіе неудобъ познаваеомѣ въ писаныхъ рѣчехъ, понеже положены суть рѣчи въ книгахъ отъ началныхъ прѣводникѣ ово словѣнски и ино срѣбски и другаа блѣгарски, их же не удоволишася прѣложити на рускии”.

Речницима уз српске преписе *Лествице* до сада није посвећена готово никаква пажња. И иначе, српски преводи, редакције и преписи *Лествице* још нису у целини проучени. Једини до сада преглед само петнаест јужнословенских, углавном српских преписа *Лествице* дала је

¹ Љ. С. Ковтун, *Русская лексикография эпохи средневековья*, Москва — Ленинград 1963. Упор. и друге радове Љ. С. Ковтун: *Лексикография в Московской Руси XVI — начала XVII в.*, Ленинград 1975; *Словари XV, XVI вв. в Верхнепечорском сборнике конца XVIII в. (о текстологической ценности поздних списков)*, Русская историческая лексикология и лексикография, 2, Ленинград 1977, стр. 92—100; *Древние словари как источник русской исторической лексикологии*, Ленинград 1977.

² Љ. С. Ковтун, *Русская лексикография*, стр. 217.

Мјуриел Хепел.³ Ни Димитрије Богдановић се није бавио рукописном традицијом српске *Лествице*. У својој књизи о Јовану Лествичнику у византијској и старој српској књижевности саставио је само Преглед ћирилских рукописа Лествице по хронолошком реду (до XVII века), који са својих 111 бројева може да буде користан водич у даљем проучавању српске *Лествице*.⁴

Мјуриел Хепел је пронашла пет српских преписа *Лествице* са речником на крају: два у Музеју Српске православне цркве у Београду, један у манастиру Дечани и два у Цетињском манастиру. И поред још недовољно проучене српске *Лествице*, сматрамо да треба издати речнике из српских преписа овог знаменитог дела. Попис преписа речника који доносимо није потпун, но надамо се да ће и у оваквом обиму подстаћи на даља трагања за најстаријим појавама српске лексикографије.

1. Манастир Дечани, број 74, Лествица, препис из 1364—1370. године. На стр. 212б: прѣтѣкъ лѣствици, ѡ рѣчехъ(ь) покрѣвѣныхъ. Опис садржине код М. Хепел, стр. 243. и др.

2. Манастир Хиландар, број 455, Зборник аскетског садржаја неусталеног састава, међу којима и изабрана слова Исака Сирина, 360 листова, око 1360—1385. године (скраћеница *Хил* 455). На стр. 357а—357б: сине рѣчи скоупе ѣже се находе оу с(ве)тоу исацѣ, и ѡ лѣствици.⁵

3. Манастир Хиландар, број 180, Лествица, 256 листова, око 1370—1380. године (скраћеница *Хил* 180).⁶ На стр. 219а речник без наслова, врло сличан *Хил* 455.

4. Цетињски манастир, број 59, Лествица, 1400. На стр. 199а: сѣ рѣчи съвѣкоуиѣхъ(ь) еже находит се въ с(ве)тѣмъ исацѣ и въ лѣствици. Опис садржине код М. Хепел, стр. 244—245.

5. Музеј Српске православне цркве, број 97, Лествица (скраћеница *Црк* 97), припадао некада манастиру Крушедолу⁷, по жељи деспота Ђурђа Бранковића преписивање 1434. године завршио познати преписивач Давид. На крају рукописа, испред Давидовог записа, на стр.

³ М. Heppel, *Some Slavonic Manuscripts of the „Scala Paradisi“ („Lestvica“)*, *Vyzantinoslavica*, XVIII, 2, Prague 1957, стр. 233—270.

⁴ Д. Богдановић, *Јован Лествичник у византијској и старој српској књижевности*, Београд 1968, стр. 205—208. Д. Богдановић каже да „проблем тек чека на једно темељније истраживање” (29)

⁵ Д. Богдановић, *Кашалој ћирилских рукописа манасѣира Хиландара*, Београд 1978, број 455

⁶ Д. Богдановић, *Кашалој*, број 180

⁷ Описао Сава Петковић — *Опис рукописа манасѣира Крушедола*, Сремски Карловци 1914, број 68 (Б. V. 16). Упор. Владимира Мошина *Izveštaj o naučnom proučavanju i Srijemski Mitrovici — Beograd — Peč — Dečane — Cavtat — Dubrovnik 1953. godine*, *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 60, Zagreb 1955, број 97 (у збирци Музеја). Речник из Црк 97 издала је М. Хепел (стр. 248), али не увек са добрим разумевањем текста. О рукопису у целини: С. Душанић, *Браничевски љрвод Лествице Јована Синаиѣа*, Браничево, 2, Пожаревац 1956.

348a—348b: протљкованиѣ рѣчель покр'венимь. иже въ лѣст'вици, и въ иньихъ.

6. Музеј Српске православне цркве, број 230, Лествица (скраћеница Црк 230), припадао некада манастиру Крушедолу⁸; према Сави Петковићу из XV, а по Мошиновом датирању уз помоћ водених знакова из XVI века. На последњем листу (270a—270b) протљкованиѣ рѣчель покр'венимь иже въ лѣст'вици, и въ иньихъ книгахъ, који, иначе, није писала рука читавог рукописа, али је из истог времена.

7. Цетињски манастир, број 60, Лествица, 1630, На последњем листу (263): сѣ рѣчи скоупи соут(ъ) иже швѣт'ють въ с(ве)томь исаацѣ и лѣст'вици. Опис садржине код М. Хепел, стр. 245.

Не рачунајући незнатне разлике, сви преписи припадају редакцији коју Љ. С. Ковтун означава као прву. У оквиру ове редакције наведени преписи, према нашој подели, издвајају се у две групе (у издању I и II). Првој групи припадали би преписи који у наслову упућују и на Исака — Цет 59, Цет 60, Хил 455 и Хил 180 (иако нема наслова).⁹ Друга група обухвата Црк 97 и Црк 230. Преписи прве групе у основи су врло слични са текстом речника који Љ. С. Ковтун доноси као основни препис прве редакције (скраћеница *Ков А*)¹⁰, што у нашем издању под I најречитије показују бројеви 8, 16, 23, 28, 29. Преписи, пак, друге групе врло су слични са текстом речника који Љ. С. Ковтун доноси у напоменама испод линије уз основни препис прве редакције (скраћеница *Ков Б*). Упоредити, на пример, у нашем издању под II бројеве 4, 5, 23.

Упоредо издање текста прве и друге групе, које доносимо у прилогу, показује велику сличност и често једнакост до 30. броја. То је, вероватно, био основни опсег првог речника уз Лествицу. Речник није схватан као коначни и затворен спис, те рано почиње да се наставља, као што је то случај у Хил 455 (бројеви 32—34). У Црк 230 (бројеви 31—38) речи из књижевног језика тумаче се народним.

Речник уз српске преписе Лествице свакако је старији од времена најстаријих наведених преписа. Настао је, вероватно, док се у Србији читала прва, старија редакција превода Лествице. То у тумачењима сведоче речи својствене српском књижевном језику, међу којима је и једна са изразитим особинама народних говора (оузрокъ, 12). Посебну пажњу у тумачењима привлачи копиличиш или копилицѣ (16). Постао ове речи Петар Скок везује за балканске крајеве, одакле је прешла Русима и Украјинцима.¹¹ Превод или замена грчког *ὀλοταῖς* речју съставъ (20), на пример, почиње од XIV века да преовладава у српским преписима Апостола.¹²

⁸ С. Петковић, нав. дело, број 67 (Е. V. 23)

⁹ Пошто у рукама нисмо имали рукопис број 74 из манастира Дечана, не можемо рећи да ли припада првој или другој групи.

¹⁰ Љ. С. Ковтун, *Русская лексикография*, стр. 421—429.

¹¹ Р. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, II, Zagreb 1972, стр. 147—148.

¹² Д. Стефановић, *Словенске паралеле грчке речи ὀλοταῖς у айосійолским ѿексїовима*, Археографски прилози, 2, Београд 1980, стр. 189—196.

Иако у првој редакцији своје поделе налази јасне српске особености¹³, Љ. С. Ковтун занемарује српску рукописну традицију речника. Садржина, језик и старост српских преписа речника, међутим, иду управо у прилог схватању о српском пореклу речника, што је налазио још К. Ширски.¹⁴ Прва редакција поделе Љ. С. Ковтун временом се одомаћује у руској писмености, незнатно мења прихваћени речнички фонд и проширује се. Тако је у Русији, не пре XV века, настала друга редакција, у чијем су се наслову већ нашли „српски” и „бугарски” као језици са којих није било једноставно све речи „преложити”.

У прилог овако схваћене судбине прве и друге редакције иде и чињеница што међу српским преписима врло ретко срећемо речнике везане за другу редакцију. У једном, пак, српском рукопису, независно од Лествице, налазимо речник који у основи садржи фонд из прве редакције, али има и извесне особености везане за другу редакцију. У прилогу под III то нарочито показују одреднице 12, 23 и 32.¹⁵ Речник се налази у једном рукопису малог обима (135 × 95 mm, 184 листа), сад у Архиву Српске академије наука и уметности, број 28. После Номоканона, у низу од неколико краћих и дужих чланака, преписан је и речник (стр. 134а—134б), којему данас недостаје почетак пошто је на овом месту отргнут један лист. Номоканон је описао Љубомир Стојановић и доста неодређено га ставио у XVII век.¹⁶ У једном обрасцу за духовно писмо (лист), међутим, наводи се тачно година и место састављања — 1631. у манастиру Грачаници. На крају чланка светог апостола Томе „како творим пресветугу великују панагију” (137б) непознати преписивач оставио је сведочанство о руском пореклу (чланка или књиге?): *Се же шт роуш'нїе земли сн изводи оворѣтоуѣ. Можда би за руско порекло могао да се веже и сам речник који у себи има делимично особености друге редакције. Речник из Академијиног рукописа садржи и извесне јединице (III, број 34, 35) које се не срећу ни у првој ни у другој редакцији.*¹⁷

У прилогу доносимо три преписа речника. Под I — текст из Хил 455, под II — текст из Црк 230 и под III — текст из Академијиног рукописа. Упоредо штампани текстови I и II и напомене испод њих указују на основне садржинске, филолошке и друге разлике. Текстове речника доносимо на начин како смо то чинили и у другим својим издањима: надредне знаке изостављамо, слова изнад реда спуштамо у ред, скраћенице са титлом разрешујемо помоћу полукружне заграде, а без титле — угластом. Киноварна и мрка иницијална слова преносимо као верзална. Одреднице смо прегледности ради означили бројевима. Издање речника прати Кључ уз речник, који је сложен белим слогом и по-

¹³ Л. С. Ковтун, *Русская лексикография*, стр. 231.

¹⁴ К. Ширский, *Очерк древних славяно-русских словарей*, Филологические записки, вып. I, Воронеж 1869, стр. 7. и др.

¹⁵ Упор. Л. С. Ковтун, *Русская лексикография*, стр. 230, 431.

¹⁶ Љ. Стојановић, *Каталог рукописа и списах ишамјаних књига. Збирка Српске краљевске академије*, Београд 1901, бр. 123 (28)

¹⁷ Упор. Л. С. Ковтун, *Русская лексикография*, стр. 421—431.

једностављен: омегу доносимо као О, „ук” као ОУ, лигатуру „шта” разрешујемо као ШТ, а прејотовано „е” као ІЕ. Бројеви уз речи односе се на бројеве одредница у издању речника. Речи у Кључу штампане курзивом означавају речничке одреднице које се тумаче.

Београд

Ђорђе Трифуновић

I

Снѣ рѣчи скоупе ѿже се находе оу с(вѣ)томъ исцѣбѣ, и ѿ лѣствици.:

1. пооуврзѣнїе, оумилѣнїе.
2. васнѣ, мнїю.
3. качѣство, ис(тѣ)ство какомоу ис(тѣ).
4. количѣство, мѣра колико ис(тѣ).
5. свонство, что имать кто всовно, а ини га не имать.
6. тризнѣ, подвигѣ.
7. скоутанїе, сѣпрѣтанїе, сѣхранїенїе.
8. по строю, по смотренїю.
9. вѣавленїе, гавленїе.
10. ашоутѣ, тоунїе.
11. цѣща, радн.
12. вина, оузрокѣ.
13. хоудожѣство, хитросѣ.
14. стрѣмѣ, право, по истинѣ.
15. неп'цѣоу, мнїю.
16. танинищѣ, копилицѣ, не вт правѣ женѣ.
17. втврѣнѣ, втноудѣ.
18. сирѣчѣ, пѣавница, вѣлакъ кон дѣждѣ носи.
19. втродѣ, и породѣ, сѣмѣ, исчѣднѣ, рожденинѣ, чѣда, или чѣда, чѣдомѣ.
20. ипостасѣ, сѣставѣ,
21. вмооуснѣ. ѣдиносоуш'нѣ.

II

Протѣкованїе рѣченѣ покрѣвннѣм ѿже вѣ лѣствици. и вѣ инѣх книгахѣ.

1. пооуврзѣнїе, вмиленїе.
2. васнѣ мнїю.
3. качѣство, ис(тѣ)ство каковоис ис(тѣ).
4. количѣство,
5. свонство что имать кто всовно, а инѣго не имать.
6. тризнѣ подвигѣ.
7. скѣтанїе, сѣпрѣтанїе, или сѣхранїенїе.
8. по встрою, по смотренїю.
9. овавленїе, гавленїе.
10. ашѣтѣ тѣнѣ.
11. цѣща, радн.
12. вина вѣзрокѣ.
13. хѣдожѣство, хитрос(тѣ).
14. стрѣмѣ, право, или по истинѣ.
15. неп'цѣю, мнїю.
16. танинищѣ, что не вт правѣ жены
17. втврѣнѣ втнѣдѣ.
18. втродѣ и породѣ. исчѣдѣ рожденинѣ чѣдѣ или чѣда чѣдомѣ.
19. сирѣчѣ пѣавница, или овлакъ, кон дѣждѣ носитѣ,
20. впостасѣ сѣставѣ.
21. оисѣдѣ ѣдиносѣщнѣ.

22. ипотесъ, вець.	22. ипотесъ вець.
23. доблиєсть, крѣпос(ть), моужь-ство.	23. доблиєсть, крѣпос(ть), или мѣжь-ство.
24. проири'ство, лоукав'ство.	24. проири'ство лскав'ство
25. талиє, проутіє финниково.	25. Ѡалиє, прѣтіє финніково.
26. милотарь, кожа шчинна.	26. милотарь кожа шв'ча.
27. жоупель, и сѣра, соум'поурь,	27. жсп'кп'ель, сѣра, сѣм'порь,
28. нафта, слѣшень лон, и смола, и воскъ, съ соум'поуромь.	28. навта слѣшеш лон лон и смола и воскъ съ сѣм'пором.
29. накинovenіє, маганиє.	29. накинovenіє мааніє.
30. позиваніє, поколѣваніє.	30. позиваніє.
31. киченіє, гизда[ни]є.	31. иже кога
32. дѣѠесенъ, залогъ.	32. иже кон.
33. єѣисъ, ильство.	33. юже кою.
34. скоупос(ть), оузрокъ..:	34. еже које
	35. негли еда.
	36. ключино прилично.
	37. сцегло малечко.
	38. емѣже, коемѣ: —

3. Само Кова нема иєтьство
4. Црк 230, Црк 97 и КовБ исто
5. У Кова что = кѠо, и нема а ини га не имаѣ; КовБ „а инь га не има“; Црк 97 исто као Црк 230
6. Хил 180 тризна; само кова иза тризна има иєть
7. Само Хил 180 скоутаніє, сьпретаніє
8. Хил 180 и Кова по строю
16. Хил 180 само тамичиць, копиличиць; Кова само тамьнище. копиличиць; Црк 97 исто као Црк 230
18. Хил 180, Хил 455, Кова, КовБ исто под бројем 18; Црк 230 и Црк 97 исто под бројем 18
19. Хил 180, Хил 455, Кова, КовБ исто под бројем 19; Црк 230 и Црк 97 исто под бројем 19; Хил 180 и Кова само штрѠд и порѠд, сѣме ичедина
20. Кова ставѣ
Измеѣу 21 и 22 Кова има 7 нових јединица.
23. Хил 180 и Кова само доблиєсть, крѣпостъ; Црк 230, Црк 97 и КовБ исто
24. Нема Хил 180
28. Хил 180 и Кова нема съ соум'поуромь

29. Хил 180 и Кова **накиновеније, мановеније**
 30. Само Црк 230 без **поколѣваније**; овде се завршава Црк 97
 31. Из Хил 455 у Хил 180 и Кова **киченије, високорѣчије**; овде се завршава Хил 180 и КовБ
 32—34. Из Хил 455 само овде
 31—38. Из Црк 230 само овде

III

9. **обавленије, мвленије.**
 10. **ашѣть, тѣније.**
 11. **цѣща, радн.**
 12. **оузрокъ, вина.**
 13. **хоудожьство, хитрость.**
 14. **струмь, право, по истинѣ.**
 15. **неп'црю, лню.**
 16. **таиничиць, копилиць, не шт правіе жены.**
 17. **штврнь, штнѣдъ.**
 18. **сирьчь пѣвица, шваакъ кон дѣждь носи.**
 19. **штродь, и породь, сѣме исчедѣа, рожденѣа, чеда, или чеда чедолѣ.**
 20. **ипостась, сѣставь.**
 21. **шновсѣа, единосоуш'наа.**
 22. **ипоѣсць, вещь.**
 23. **довлесть, крѣпост, мнжьство.**
 24. **пронир'ство, лоукав'ство.**
 25. **таліе, проутіе финниково.**
 26. **милотарь, кожа, швч'ина.**
 27. **жоупель, и сѣра, соум'порь.**
 28. **навта, смѣшень лон, и смола, и воськъ съ соум'поромь.**
 29. **накиновѣније, мааніе.**
 30. **прозыватьіе, поколѣваніе.**
 31. **киченије, гизданіе.**
 32. **самолюбіе, тѣло любити.**
 33. **власвіміа, хѣла, и лажь.**
 34. **ино же ис(ть) прилогь, и дрѣго съчетаніе, и ино страсть, и ино сьлогь.**
 35. **прилогь оубо ис(ть), еже просто бываемо шт врага въспоменѣтіе, рек'ше сѣт(в)ори се или шно, такоже при х(ри)с(т)ѣ и в(о)з'ѣ нашем, р'ци да камені се хлѣвы воуд[оу]ть, се оубо такоже р(е)че се не въ насъ ис(ть): — кон'ць семѣ: —**

КЉУЧ УЗ РЕЧНИК

ашоуѣ 10*васнь* 2*вешть* 22*вина* I, II 12*вина* III 12*власвѣміа* III 33*воскъ* 28*врагъ* III 35*въспоменуѣ* III 35*гизданиѣ* I, III 31*дѣаѣесисъ* I 32*доблестѣ* 23*дроуго* III 34*дѣждь* I, III 18, II 19*ѣда* II 35*ѣже* II 34*ѣмуже* II 38*ѣжисъ* I 33*жена* 16*жсоуѣль* 27*залогъ* I 32*изже* II 32*имѣство* I 33*ино* III 34*инь* II н, 5*иѣосѣасъ* 20*иѣоѣсѣ* 22*Исакъ* I н*исчедѣ* I, III 19, II 18*как(ов)ь* 3*камень* III 35*качьсѣво* 3*кѣчениѣ* I, III 31*кѣчѣмо* II 36*книга* II н*кѣмоу* II 38*кожа* 26*кои* I, III 18, II 19, II 32*колико* 4*количьсѣво* 4*кон'ѣ* III 35*копилишт* I, III 16*кою* II 33*коя* II 31*коѣ* II 34*крѣпость* 23*кто* 5*лажь* III 33*лои* 28*лоукав'ство* 24*Лѣствѣца* I н, II н*любити* III 32*малечко* II 37*маяниѣ* 29*милоѣарь* 26*мно* 2, 15*моужьство* 23*мѣра* 4*накиновѣнѣ* 29*наѣѣа* 28*находити се* I н*неѣли* II 35*неѣшѣоую* 15*носити* I, III 18, II 19*обавлѣнѣ* 9*облак* I, III 18, II 19*овчинь* I, III 26*овьчь* II 26*оѣоѣсуѣа* 21*особно* 5*оѣѣврѣнь* 17*отноудь* 17*оѣѣродь* I, III 19, II 18*пѣяѣѣца* I, III 18, II 19*подѣѣѣгъ* 6*ѣѣозѣбанѣ* I, II 30*по истѣнѣ* 14*поколѣбанѣ* I, III 30*покрѣѣѣвѣнѣѣѣ* II н*ѣѣородь* I, III 19, II 18*по смѣтрѣнѣю* 8*ѣѣо сѣѣроу* I 8

- йооуверзение* 1
йо оустирою II 8
 право 14
 правыи 16
 прилично II 36
йрилоѡь III 34, III 35
йрозѡбаніе III 30
йронир'сѡво 24
 просто III 35
 протлькованіе II н
 проутіе 25

 ради II
 рожденьи I, III 19, II 18
 рѣчь I н, II н

самолубіе III 32
 светъи I н
своисѡво 5
 скоупе I н
скоуѡсѡвь I 34
скоуѡшаніе 7
 смола 28
смрчь I, III 18, II 19
 смѣшень 28
сѡрасѡвь III 34
сѡрьмь 14
 соумпоурь 27, 28
сѡеѡло II 37
 сътврѡити III 35
сьлоѡь III 34
 съпрѣтаніе 7

 съставъ 20
 съхраненіе 7
сьчейваніе III 34
 сѣме I, III 19
сѣра 27

ѡамичиѡиѡь 16
ѡалте 25
ѡризна, ѡризнъ 6
 тоуніе 10
 тѣло III 32

 оузрокъ I, II 12, I 34
оузрокъ III 12
 оумилненіе I

 финиковъ 25

 хитрость 13
 хлѣбъ III 35
хоудожьсѡво 13
 хоула III 33

цѡшѡиѡа 11

 чедо I, III 19, II 18
 что 5, II 16

 юже II 33

 явленіе 9
 яже II 31

 јединосоушт'на 21
 јестъство 3

Summary

Ђорђе Trifunović

A GLOSSARY FOR SERBIAN MEDIEVAL COPIES OF „SCALA PARADISI”

The Serbian medieval translation of „Scala Paradisi” („Lestvica”) by John Klimakos (Lestvičnik) is known in a large number of copies. Certain Serbian copies are followed by a glossary in which Greek words and now archaic Slav expressions are explained. The author quotes seven copies of the Glossary, divides them into two groups and publishes them of the end at the article (I and II). He also publishes a rare version of the Glossary (III).